หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ ๒

นานทีในตำรากาละครและการประพันธ์สันสกฤต

ความหมายและลักษณะของนานที

คำว่า "นานที" ตามรูปศัพท์แปลว่า ความยินดีปรีดา บทสรรเสริญเทพเจ้า ในตอนเริ่มต้นการทำพิธีทางศาสนา หรือบทอำนวยพร ซึ่งปรากฏอยู่ตอนต้นของบทละครสันสกฤต[๑] ภรตมุนี ซึ่งยอมรับกันว่าเป็นผู้แต่งตำรานาฏยศาสตร์อันเป็นต้นตำรับของบรรดาตำรานาฏยศาสตร์รุ่นหลังของอินเดีย ได้ให้นิยามคำว่า "นานที" ไว้ในตำรานาฏยศาสตร์ว่า "เพราะเหตุที่นานที่ประกอบด้วยคำอำนวยพรสรรเสริญเทพเจ้า พราหมณ์ กษัตริย์ เป็นต้น อยู่เสมอ (คำประพันธ์นั้น) จึงเรียกว่า นานที"[๒]

---

[๑] Vaman Shivram Apte, The Practical Sanskrit English Dictionary, 3d ed. (Delhi : Motilal Banarsidass, 1965), p. 541, col. 2.

[๒] Bharata Muni, Nātyasāstra, 2 vols. edited by Manomohan Ghosh, (Calcutta : The Asiatic Society, 1967), I : 61 - 62. ต่อไปจะใช้ชื่อย่อว่า Nāt.

...āśīrvacanasamyuktā nityam yasmāt pravartate//V.24//
devadvijanrpādīnām tasmān nāndīti samjñitā/V.25//

ดูเปรียบเทียบกับภรตมุนี นาฏยศาสตร์, แปลโดย ร.ต.ท.แสง มนวิทูร (พระนคร : กรมศิลปากร, ๒๕๑๑), บทที่ ๕ โศลกที่ ๒๔ – ๒๕ หน้า ๒๐๔.

ตำรานาฏยศาสตร์รุ่นหลังต่างก็กล่าวทำนองเดียวกันนี้ แต่มีรายละเอียดแตกต่างออกไปบ้าง เช่น รามจันทร์และกุณจันทร์ กล่าวเพิ่มเติมในนาฏยทรรปณะว่า บุคคลสำคัญที่รอบรู้ศิลปการละครและเป็นผู้นำในการดูละคร (bhartr)[๑] รวมทั้งหมู่ผู้ดูละคร เป็นผู้ที่ควรแก่การกล่าวยกย่องสรรเสริญในบทนานทีด้วย[๒] ส่วนวิศวนาถ ได้ให้คำอธิบายเพิ่มเติมในตำราสาหิตยทรรปณะอีกว่า บทนานทีควรจะกล่าวถึงสิ่งที่เป็นสวัสดิมงคล เช่น หอยสังข์ พระจันทร์ ดอกบัว

---

[๑]คำว่า bhartr มีความหมายเหมือนคำว่า "rasika" 'rasika' ดูที่ M. Monier Williams A Sanskrit - English Dictionary, 5th ed. (Delhi : Motilal Banarsidass, 1976), p. 871, col. 1.

[๒]Ramacandra and Guṇacandra, Nāṭyadarpaṇa, (Baroda : Oriental Institute, 1929), 1 : 192.

devabhūpasabhābhartṛmukhyānāṃ maṅgalābhidhā /
nityā rūpamukhe nāndī padāiḥ sadbhir athāṣṭabhiḥ//IV.154//

หรือ โกกะ (cakravāka)[๑] ควกบัวขาวที่บานในเวลากลางคืนด้วย[๒] สำหรับพระจันทร์นั้น เป็นสิ่งที่นิยมกล่าวถึงกันเสมอ ดังที่ภรตมุนีก็ได้กล่าวว่า "พระจันทร์พอใจเมื่อมีการกระทำพิธีนานที"[๓] ส่วนความเห็นของศารทาตนัย ในตำรา

---

[๑] Vaman Shivram Apte, The Practical Sanskrit-English Dictionary, p. 357, col. 3.

ดูคำว่า 'cakravāka' ตัวผู้และตัวเมียจะอยู่ด้วยกันในเวลากลางวัน แยกกันและร้องหากันในเวลากลางคืน ดูที่ M. Monier Williams, ed. Śakuntala, A Sanskrit Drama in seven Acts, by Kalidāsa (Varanasi : The Vidya Vilas press, 1961), p. 128 fn. 1.

จักรพาก, จักรวาก เป็นนกในวงศ์นกเป็ดน้ำ...จากพรากก็เรียก ดูคำอธิบายที่ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (พระนคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๐๓), หน้า ๒๘๐.

[๒] Śrī Viśvanāthakavirāja, Sāhityadarpaṇa, edited by Śrīmajjīvānanda-Vidyāsāgara-Bhaṭṭācarya, (Calcutta : Vacaspatya, 1934), p. 377. ต่อไปจะใช้ชื่อย่อว่า Sāh.

...āśīr vacanasamyuktā stutir yasmāt prayujyate/
devadvijanṛpādīnām tasmān nāndīti samjñitā//VI.284//
maṅgalyaśaṅkhacandrābjakokakāiravaśamsinī/
padāir yuktā dvādaśabhir aṣṭabhir vā padāir uktā//VI.285//

[๓] Nāt. I : 64.

tuṣyanti lokapālāś ca prayukta-parivartane /
nāndīprayoge'tha kṛte prīto bhavati candramāḥ//V.49//

ภาวประกาศะมีว่า "บทนานที่ควรแสดงออกถึงพระจันทร์ในรูปแบบโดยตรง หรือโดยอ้อมก็ได้แล้วแต่กลวิธีการเขียนของกวีเอง การกล่าวถึงหรือกล่าวทากพิงถึงพระจันทร์ในบทนานนั้น จะทำให้บทละครเต็มไปด้วยรส[๑] สุเรนทรนาถ-ศาสตรีเขียนไว้ใน The Laws and Practice of Sanskrit Drama ของเขาว่า บรรกานักเทววิทยาฮินดู มีความเชื่อว่าพระจันทร์มีอิทธิพลเหนือความรู้สึกรื่นเริงบันเทิงใจอย่างมาก ฉะนั้น การกล่าวถึงพระจันทร์จึงจัดว่าเป็นคุณพิเศษของบทนานที่[๒]

นอกจากนี้ สารทาตนัยยังได้พูดถึงตำนานเกี่ยวกับนานที่ไว้อีกด้วยว่า เมื่อพระศิวะทรงฟ้อนรำในครั้งแรกที่สร้างจักรวาลนั้น โคนันทิซึ่งเป็นพาหนะประจำพระองค์ ถูกใช้เป็นโรงละครหรือเวทีของพระศิวะ เนื่องจากการฟ้อนรำ

006315

---

[๑]Sāradātanaya, Bhāvaprakāsanam, edited by B.Bhattāchāryya, (Baroda:Oriental Institute, 1930), p. 197. ต่อไปจะใช้ชื่อย่อว่า bhā.

tathāpyavaśyam kartavyā nāndī vighnopaśāntaye/
nāndī śloko vidhātavyaś candranāmāṅka eva sah//VII,line5-6.
yathāiva candrasambandho laksyate vyajyate'tha vā/
nāndī śloke tathā yatnah kartavyah kavibhis sadā//VII,line7-8.
candrā yattatayā nātaye pravrtte rasasampadām/VII,line 9.

[๒]Surendra Nath Shastri, The Laws and Practice of Sanskrit Drama. Chawkhamba Sanskrit Studies Vol. XIV. (Varanasi : Vidya Vilas Press, 1961), 1 : 32.

บทหลังโคนันทิของพระศิวะครั้งนั้น การกล่าวคำบูชาที่เกี่ยวข้องกับการแสดง จึงเรียกว่า "นานที" โดยผู้กล่าวเริ่มกล่าวคำมงคลศักดิ์สิทธิ์ นมัสการเทพเจ้าทั้งหลาย มีเทวดา เป็นต้น[๑]

เมื่อพิจารณาประมวลข้อความที่กล่าวมาแล้วนี้ นานทีก็คือ บทสรรเสริญอำนวยพร นมัสการ เทพเจ้า พราหมณ์ กษัตริย์ สิ่งมงคลศักดิ์สิทธิ์ ตลอดจนบุคคลสำคัญที่เป็นผู้นำในการดูละครและผู้ชมละคร ในตอนต้นของบทละครสันสกฤตสมัยโบราณ เพื่อความชื่นชมยินดี

บทนานทีมีลักษณะเป็นคำร้อยกรองที่ไพเราะ[๒] บรรจุข้อความที่มีความหมายดังกล่าวแล้ว[๓] และมีความสั้นยาวซึ่งตำรานาฏยศาสตร์ของอินเดียได้กำหนดไว้ต่าง ๆ กัน ส่วนมากจะยึดถือตามหลักของภรตมุนี คือ ประมาณ ๑๒ บท หรือ ๘ บท ตามแต่ความเหมาะสม[๔] รามจันทร์และคุณจันทร์ กล่าวว่า บทนานทีควร

---

[๑] Bhā. p. 196.

nāndī vrso vrsāṅkasya jagadādāu jagatpateh /

nrtyatah kalpanāyogājjagām kila raṅgatām//VII,line 19-20.

tasya tad rūpasambandhāt pūjā nāndīti kathyate /

devatādi namaskāra maṅgalārambhapāthakāih/VII,line 21-22.

[๒] Dhanamjaya, The Daśarūpa, III.4, p. 80.

raṅgam prasādye madhurāih ślokāih kāvyārthasūcakāih /

[๓] ดูวิทยานิพนธ์เล่มนี้หน้า ๑ – ๔.

[๔] Nāt. p. 69.

...tatah padāir dvādaśabhir astabhir vāpyalamkrtām//V.108//

จะมี ๖ บท หรือ ๘ บท[๑] และยังได้ชี้แจงเพิ่มเติมอีกว่า บทนานที่ที่มีความยาวขนาดกลาง ๆ นั้น ขึ้นอยู่กับเวทีละคร คือ เวทีละครแบบสี่เหลี่ยม (จตุรสฺร) ใช้นานทีชนิด ๘ บท ส่วนเวทีละครแบบสามเหลี่ยม (ตฺรยสฺร) ใช้นานทีชนิด ๖ บท อีกประการหนึ่ง เวทีละครแบบสี่เหลี่ยมนั้นจะใช้บทนานทีอย่างมากที่สุด ๑๖ บท อย่างน้อยที่สุด ๔ บท แต่เวทีละครแบบสามเหลี่ยมใช้บทนานทีอย่างมากที่สุด ๑๒ บท อย่างน้อยที่สุด ๓ บท[๒] สุเรนทรนาถศาสตรี ได้รวบรวมความเห็นในเรื่องความสั้นยาวของนานที จากตำราการละครไว้ต่าง ๆ กัน เช่น กวีศรีกฤษณะ กล่าวไว้ใน มันทารมรันทะ (The Mandāra Maranda) ว่า บทนานทีที่ดีควรมี ๘, ๑๐, ๑๒, ๑๘ หรือ ๒๒ บท ซึ่งก็มิได้กำหนดแน่นอน เป็นแต่เพียงแนะนำตามแบบที่นิยมปฏิบัติกัน และศิงกฺภูปาล ให้ความเห็นในรสารณวสุธากร (Rasārnava - sudhākara) ว่า เขาเชื่อว่าบทนานทีอาจจะมี ๘, ๑๐, ๑๒ บท ก็ได้[๓]

---

[๑] Nad. p. 192.

...nitya rūpamukhe nāndī padāiḥ sadbhir athāstabhiḥ//IV.154//

[๒] Nad. p. 193.

atra dvādaśāvāntarāsīr vākyāni / sadbhir iti trayasram astabhir iti caturasram raṅgapekṣyamadhyamanāndyā nirdeśaḥ / trayasrarange cottamā dvādaśabhir adhamā tribhiḥ padāir nāndī / caturasrarange punar uttamā ṣoḍaśabhir adhamā caturbhir iti /

[๓] Surendra Nath Shāstri, The Laws and Practice of Sanskrit Drama, 1 : 32.

เมื่อพิจารณาจากตำราการละคร และการประพันธ์โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่า บทนานทีชนิด ๘ บท เป็นที่นิยมกำหนดกันมาก ส่วนนานทีที่มีความยาวมากหรือน้อยกว่านี้ก็อาจจะมีได้คือ ตั้งแต่ ๑ บท ที่ประกอบด้วย ๒ บรรทัด หรือ ๔ บท หรือ ๖, ๘, ๑๐, ๑๒, ๑๘, ๒๒ บท แล้วแต่ความพอใจของกวีผู้แต่งเอง

หน่วยของนานที

หน่วยของนานที คือ บท ซึ่งมีความหมายแตกต่างกันตามความเห็นของผู้เขียนตำราการละครและการประพันธ์สันสกฤต สุเรนทรนาถศาสตรี กล่าวว่า ตำรานาฏยประทีป ได้รวบรวมเอาความคิดเห็นที่แตกต่างกันในนิยามของคำว่า บท นี้เข้าไว้ในฉันท์ ที่ถูกอ้างถึงอยู่เสมอ คือ

"Ślokapādapadaṃ kecit, suptiṅantaṃ athāpare /
pare'vāntara vākyāikasvarūpaṃ padam ūcire //

"บางคนว่า บาทของโศลก เป็นบท บางคนก็ว่าบทคือคำที่แสดงหน้าที่ทางไวยากรณ์ หรือคำที่แจกวิภักติ (หรือคำที่เป็นอัพยยศัพท์ด้วย) ส่วนคนอื่น ๆ กำหนดรูปประโยคหนึ่ง ๆ เป็นบท

อภินวคุปต์ (Abhinava Gupta) ได้เสนอความคิดเรื่องหน่วยของนานทีแตกต่างไปอีก โดยถือว่าการนับหน่วยของบทนานทีนั้นมิได้ขึ้นอยู่กับคำหรือประโยคเลย แต่จะขึ้นอยู่กับจังหวะเกาะของดนตรี และบทจะถูกนับตามแบบจังหวะดนตรีที่เกาะนั้น จังหวะดังกล่าวอาจจะมีช่วงละ ๓ หรือช่วงละ ๔ ก็ได้ และอาจจะมีจังหวะเป็น ๓ ช่วง หรือ ๔ ช่วง นอกจากนี้ได้บันทึกความเห็นของคนอื่น ๆ ที่คิดว่า ๑ ใน ๔ ของคำประพันธ์บทหนึ่ง (verse) ถือว่าเป็นบทหนึ่งได้ แต่ภายใน ๑

ใน ๔ ของบทหนึ่ง ๆ นั้นจะต้องมีจังหวะหยุด (ช่วงหยุดหายใจในการอ่านหรือขับ) ด้วย[๑]

ฉะนั้น การกำหนดบทหนึ่ง ๆ ของบทนานทีก็พอสรุปได้ ๔ ประการ คือ

๑. นับจาก ๑ ใน ๔ ของคำประพันธ์หรือฉันท์บทหนึ่ง

๒. นับจากคำที่ประกอบรูปโดยวิภักติ์นาม หรือวิภักติ์กริยา

๓. นับจากประโยค[๒]

๔. นับโดยแบบแผนของจังหวะทางดนตรี หรือช่วงระยะหยุดหายใจในการขับ

ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างการนับบทของนานที ด้วยการนับจากคำที่แสดงหน้าที่ทางไวยากรณ์ หรือคำที่แจกวิภักติ์นาม หรือวิภักติ์กริยา ที่ปรากฏในสาหิตยทรรปนะ ซึ่งวิศวนาถได้ยก ฉันท์ ปุษปมาลา ที่มี ๑๒ บทคัดจากนานที ซึ่งบิดาของเขาแต่ง ดังนี้

---

[๑] Surendra Nath Shastri, The Laws and Practice of Sanskrit Drama, p. 35.

[๒] Nad. IV, p. 192, line 12 - 13.

padāni vākyaṅgāni / kecit tu purṇavākyāpekṣayā'vāntaravākyāni padānityāhuḥ /

śirasi dhṛtasurāpage smarārāv
บทที่ ๑ บทที่ ๒ บทที่ ๓
aruṇamukhenduruciṛ girīndraputrī /
บทที่ ๔ บทที่ ๕
atha caraṇayugānate svakānte
บทที่ ๖ บทที่ ๗ บทที่ ๘
smitasarasā bhavato 'stu bhūti-hetuḥ //[๑]
บทที่ ๙ บทที่ ๑๐ บทที่ ๑๑ บทที่ ๑๒

จุดมุ่งหมายและความสำคัญของบทนานที

การที่กวีเขียนบทนานทีไว้ตอนต้นของบทละครของเขานั้น จุดมุ่งหมายก็คือ เพื่อใช้ขับในการประกอบพิธีนานที ซึ่งเป็นพิธีหนึ่งที่รวมอยู่ในพิธีโหมโรง (ปูรวรงค) ก่อนที่จะแสดงละครจริง ๆ ภรตมุนีกล่าวไว้ว่า การกระทำนานทีนั้นทำเพื่อหลีกเลี่ยงและขจัดอุปสรรคทั้งหลายที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในการแสดงละคร เพื่อความสุขสวัสดีของ โค พราหมณ์ พระเจ้าแผ่นดิน ประชาชน โรงละคร กวีผู้ประพันธ์บทละคร ผู้ดูละคร เป็นต้น และเพื่อให้เทพเจ้าทั้งหลายโปรดปรานด้วย ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างบทนานที ๘ บท ของภรตมุนีในตำรานาฏยศาสตร์ อัธยายที่ ๕ โศลกที่ ๑๐๘ – ๑๑๑ ดังนี้

---

[๑] ดู Sāh. ตัวอย่างหลัง VI. ๒๘๕, หน้า ๓๗๘.

"namo'stu sarvadevebhyo dvijātibhyaḥ śubhaṃ tathā /
jitaṃ somena vāi rājñā ārogyaṃ gobhya eva ca"[๑]//V.108//
brahmottaraṃ tathāivāstu hatā brahmadviṣas tathā /
prasāstvimāṃ mahārājaḥ pṛthivīṃ ca sasāgarām//V.109//
rāṣṭraṃ pravardhatāṃ cāiva raṅgaścāyaṃ samṛdhyatāṃ /
prekṣākartur mahān dharmo bhavatu brahmabhāvitaḥ //V.110//
kāvyakartur yaśaś cāstu dharmaś cāpi pravardhatāṃ /
ijyayā cānayā nityaṃ prīyantāṃ devatā iti" //V.111//[๒]

ขาพเจ้าขอไหว้เทพเจ้าทั้งปวง ขอศุภมงกลุจงมีแก่ทวิชาติ (กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์) ทั้งหลาย ขอพระราชาจงรุ่งเรือง เกษมสำราญ ด้วยโสมบูชา และขอโคจงปราศจากโรค

ขอพราหมณ์จงรุ่งโรจน์ ขอศัตรูของพราหมณ์จงพินาศ ขอพระมหาราชาจงทรงปกครองแผ่นดินพร้อมทั้งมหาสมุทร

ขอประชาราษฎร์จงเจริญ และขอให้โรงละครนี้จงประสบความสำเร็จ ขอผู้ประกอบกิจการละครจงบรรลุธรรมอันสูงสุงที่พรหมพอใจ

ขอให้ผู้ประพันธ์กาพย์ (นาฏกร) จงมีชื่อเสียง และจงมีความดีเพิ่มพูน ขอให้เทพเจ้าทั้งหลายจงโปรดปรานด้วยการบูชานี้เถิด

ความเชื่อเกี่ยวกับการกระทำพิธีนานีนี้ ภรตมุนีถือว่าเป็นสิ่งสำคัญมาก ซึ่งจะเว้นเสียมิได้ ท่านได้กล่าวไว้ทั้งคุณและโทษของการกระทำพิธี ปูรวรังคะ ซึ่งก็หมายถึงพิธีนานีรวมอยู่ด้วย ในอัธยายที่ ๕ โศลกที่ ๑๘๐ – ๑๘๒ ซึ่ง ร.ต.ท.แสง มนวิทูร แปลเป็นภาษาไทยไว้ (แต่ไม่ปรากฏในฉบับแปลของ Ghosh) คือ

---

[๑]ในฉบับแปลของ ร.ต.ท.แสง มนวิทูร เป็น jitaṃ somena vāi rājñā sivaṃ gobrāhmanāya ca //

[๒] Nāt. V. 108 - 111, 1 : 90 - 91.

ผู้ใดประกอบพิธีการโหมโรงถูกต้อง ผู้นั้นจะไม่ได้รับสิ่งอัปมงคลแม้แต่นอย และ (ตายแล้ว) จะไปสวรรคด้วย

และผู้ใดยกเว้นวิธีนี้เสีย ประกอบวิธีตามความพอใจตนเอง ผู้นั้นจะไปถึงนรกอันร้ายแรง และจะถึงซึ่งกำเนิดเดรัจฉานด้วย

อนึ่งเล่า ผู้ประกอบผิดวิธี คือ ทำอย่างที่เขาไม่ทำกัน ไฟจะเผาผลาญอย่างฉับพลัน ไม่เหมือนไฟเผาหรือถูกลมพายุพัดอย่างธรรมดา (ซึ่งอย่างน้อยก็ยังเหลืออะไรไว้บ้าง)[๑]

ตำราภาวประกาศะของสารทาตนัย และสาหิตยทรรปณะของวิศวนาถ กล่าวเหมือนกันในเรื่องจุดมุ่งหมายและความสำคัญของนานที ซึ่งเป็นทำนองเดียวกับที่ภรตมุนีกล่าวไว้แล้ว คือ ถึงอย่างไรนานีก็เป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องจัดทำเป็นพิเศษเพื่อเป็นการขจัดอุปสรรค ข้อบกพร่องในการแสดงละคร[๒] และด้วยเหตุนี้ พิธีนานีจึงต้องจัดทำทุกวันที่มีการแสดงละคร ไม่เหมือนพิธีอื่น ๆ ในปูรวรังคะ ซึ่งอาจไม่ต้อง

---

[๑]ภรตมุนี, นาฏยศาสตร์ แปลโดย ร.ต.ท.แสง มนวิทูร หน้า ๒๕๔ – ๒๕๕.

ya imaṃ pūrvaraṅgaṃ tu vidhināiva prayojayet /
nāśubhaṃ prāpnuyāt kiñcit svargalokaṃ ca gacchati//5.180//
yaścāpi vidhimutsṛjya yatheṣṭaṃ samprayojayet /
prāpnotyapacayaṃ ghoraṃ tiryagyoniṃ ca gacchati//5.181//
na tathāgniḥ pradahati prabhanjanasamīritaḥ/
yathā hyapaprayogastu prayukto dahati kṣaṇāt//5.182//

[๒]Bhā. p. 197.

tathā pyavaśyaṃ kartavyā nāndī vighnopaśāntaye //
VII, line 5 //

Sāh. p. 377.

tathā pyavaśyaṃ kartavyā nāndī vighnopaśāntaye//XVI.284//

ทำทุกวันที่แสดงละครก็ได้ ดังที่อภินวคุปต์ได้ให้คำอธิบายความหมายของคำว่า "นิตย" ที่ปรากฏในโศลกที่ ๒๔ – ๒๕ อัธยายที่ ๑๕[๑] ในตำรานาฏยศาสตร์ของภรตมุนี[๒]

ชนิดของนานที

สุเรนทรนาถศาสตรี กล่าวไว้ใน The Laws and Practice of Sanskrit Drama ว่า นานทีมี ๒ ชนิด[๓] ได้แก่

ก. นานทีที่มีถ้อยคำบูชา สรรเสริญ และอวยพรอย่างตรงไปตรงมา ไม่มีนัยอื่นใดเคลือบแฝง เรียกว่า "ศุทธา" (ศุทธา) ซึ่งแบ่งย่อยออกไปอีก ๓ ชนิด โดยขึ้นอยู่กับข้อความของนานที ได้แก่ กำนมัสการบูชา สรรเสริญอำนวยพร คำที่เป็นมงคล

ข. นานทีที่มีถ้อยคำเป็นนัย แฝงเค้ามูลของเรื่อง หรือตอนสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวกับโครงเรื่อง โดยใช้อลังการ[๔] เช่น สมาโสกติอลังการ หรือ เศลษอลังการ[๕]

---

[๑]ดูในเชิงอรรถ ๒ หน้า ๑๒ บทที่ ๒ ของวิทยานิพนธ์เล่มนี้.

[๒]อ้างถึงใน Chandra Bhan Gupta, The Indian Theatre (Delhi : Banarsidass Hindu College University, 1954), p. 120.

[๓]Surendra Nath Shastri, The Laws and Practice of Sanskrit Drama, I : 33.

[๔]ดูรายละเอียดที่วิทยานิพนธ์เล่มนี้ในบทที่ ๓ หน้า ๘๙ – ๙๓.

[๕]ดูรายละเอียดที่วิทยานิพนธ์เล่มนี้ในบทที่ ๓ หน้า ๘๐.

บทนานทีชนิดนี้เรียกว่า "ปัตราวลี" (ปตฺราวลี) และ เอ.บี.กีต กล่าวว่า ความกลมกลืนระหว่างบทนานทีและลักษณะของบทละครนั้น เป็นสิ่งที่ทฤษฎีกำหนดไว้ และก็มีการปฏิบัติตามทฤษฎีนี้เป็นส่วนมาก ได้มีความพยายามไม่เพียงแต่จะให้ได้มาซึ่งความกลมกลืนกับแนวเรื่อง แต่ยังมีการอ้างถึงตัวละครสำคัญและเหตุการณ์สำคัญด้วย[๑]

กวีผู้แต่งกาวเยนทุประกาศะกล่าวว่า นานทีมี ๒ ชนิด คือ "นิลี" และ "ศุทธา" นานทีบทใดกล่าวถึงพระจันทร์หรือพระอาทิตย์โดยตรงหรือโดยนัยก็ตาม ให้ถือว่า นานทีบทนั้นเป็นชนิด "นิลี" ส่วนแบบอื่น ๆ นอกไปจากนี้เป็นชนิด "ศุทธา" ทั้งหมด[๒]

การใช้อักษรและคณะฉันท์ในการประพันธ์บทนานทีในบทละครสันสกฤต

เนื่องจากนานทีเป็นบทอวยพรสรรเสริญที่เกี่ยวข้องถึงเทพเจ้า พราหมณ์ กษัตริย์ และสิ่งที่เป็นมงคลศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวแล้ว จึงถือกันว่า บทนานทีไม่ควรมีข้อตำหนิ บกพร่อง ไม่ว่าในด้านฉันทลักษณ์ หรือเนื้อความ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ตัวอักษร มีความเชื่อกันว่า ตัวอักษรแต่ละตัวนั้นจะแสดงความหมายแห่งนัยอยู่ในตัวเอง อีกทั้งมีเทพเจ้าประจำตัวอักษรนั้น ๆ อยู่ด้วย ซึ่งอาจจะเป็นได้ทั้งมงคลและอัปมงคล

---

[๑] Arthur A. Berriedale Keith, The Sanskrit Drama in its Origin, Development Theory & Practice, p. 344.

[๒] Surendra Nath Shastri, The Laws and Practice of Sanskrit Drama, 1 : 34.

ในทำนองเดียวกัน คณะฉันท์ที่อยู่ในบทหนึ่ง ๆ ของคำประพันธ์ก็ถือว่ามีเทพเจ้าสถิตย์อยู่ และจะให้ผลในทางมงคลหรืออัปมงคลเช่นเดียวกัน เช่น

อักษรที่เป็นมงคล	ได้แก่	
พยัญชนะ	ก ข ก ฆ	ให้โชคลาภอันอุดม
"	ง	ให้เกียรติยศ
"	จ	ให้ความสุข
"	ฉ	ให้ความปีติยินดี
"	ช	ให้ไมตรี
"	ฑ	ให้ความงดงาม
"	ฒ	ให้ความรุ่งเรือง
"	ต	ให้ความสุข
"	ท ธ	ให้ความเบิกบานสำราญใจ
"	น	นำความชื่นชมยินดีมาให้
"	ป	นำความสุข
"	ย	ให้โชคลาภและความร่ำรวย
"	ฤษ	นำไปสู่ความสำเร็จ
"	ศ ษ	ให้ความสุขสบาย[๑]

---

[๑]พยัญชนะ ศ, ษ, ส, และ ห ไม่ปรากฏในข้อความภาษาสันสกฤตที่ สุเรนทรนาถศาสตรี อ้างไว้ในเชิงอรรถ หน้า ๓๕ เลย คงมีแต่ความที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษเท่านั้น.

อักษรที่เป็นอัปมงคล ได้แก่

พยัญชนะ	ฆ ฦ	กระทำภยันตรายและนำไปสู่ความตาย
"	ฏ ฐ	ให้ความเศร้าและความทุกข์ยาก
"	ฌ	หมายถึงการท่องเที่ยว วุ่นวาย
"	ถ	หมายถึงการต่อสู้
"	ผ	นำไปสู่ภัย
"	พ	นำไปสู่ความตาย
"	ภ	นำไปสู่ความเศร้าหมอง
"	ม	นำไปสู่ความทุกข์
"	ร	ทำให้ไฟไหม้
"	ล ว	ได้รับความยุ่งยาก
"	ส ห	นำไปสู่ความเศร้าเสียใจ
"	ฬ	ทำให้สิ้นสุดลงด้วยโศกนาฏกรรม

ความเชื่อในเรื่องโชคลางของตัวอักษรนี้ ได้กลายมาเป็นประเพณีนิยมในการแต่งบทนานที ที่จะต้องประเดิมเริ่มต้นด้วยตัวอักษรที่ยอมรับกันว่าเป็นมงคล พื้นฐานที่ทำให้เกิดความเชื่อเหล่านี้ได้มาจากตำราบทหนึ่งที่ว่า "ถ้าอักษรต้นบทประพันธ์นั้นเป็นอักษรที่แสดงถึงความหักก็สิทธิ์แล้วย่อมจะเกิดความเจริญแก่ตัวเอกในละครเรื่องนั้น"[๑]

---

[๑]อ้างถึงใน Surendra Nath Shastri, The Laws and Practice of Sanskrit Drama, fn. 1, p. 35.

"kah kha-go ghas-ca laksmīm vitarati ca yaśo ṅas tathā
cah sukham chah
prītim jo mitralābham bhaya-maraṇa-karāu jhñāunta thāu
kheda-duhkhe /
dah śobhām dho viśobhām bhramaṇam atha ca nastas sukham
thaśca yuddham
do dhah saukhyam mudam nas sukha-bhayamaraṇaklesa
duhkham pavargah
yo laksmīm raś ca dāham vyasanam atha ca lavāu ksah
samrddhim karoti" //

อีกประการหนึ่ง การเลือกใช้ตัวอักษรและพยางค์หนักเบา ให้เหมาะสมในการเปิดบทนานที่ในบทแรกก็เป็นสิ่งจำเป็น คณะฉันท์ทั้ง ๘ ประกอบด้วยคณะที่ให้ความเป็นมงคลและอัปมงคล[๑] คือ

คณะฉันท์[๒]ที่เป็นมงคล ได้แก่

ม. คณะ (– – –) ให้ความรุ่งเรือง

น. คณะ (⏑ ⏑ ⏑) ให้ชีวิต

ย. คณะ (⏑ – –) ให้อาหาร

ภ. คณะ (– ⏑ ⏑) ให้ยศ

คณะฉันท์ที่เป็นอัปมงคล ได้แก่

ร. คณะ (– ⏑ –) นำไปสู่ความพินาศ

ส. คณะ (⏑ ⏑ –) ทำให้เกิดการพลัดที่อยู่

ช. คณะ (⏑ – ⏑) ก่อให้เกิดความเจ็บไข้

ต. คณะ (– – ⏑) ทำให้เกิดการสูญเสีย

---

[๑]อ้างถึงใน Surendra Nath Shastri, The Laws and Practice of Sanskrit Drama, fn. 1, p. 35.

"ārvīm mastri guruh sriyam vitanute nas ca trilo jīvitam
ro'gnir madhyalaguh ksatim sa pavano desa-bramam
prāntagah /
yo vāryādi laghur bhrtim dinamanir madhye gurur jo rujam
dhatte to'nta-laghuh ksayam gurumukho bhas tārakeso
yasah // (V.R. Vrtta Ratnakara, p. 7).

[๒]คณะหนึ่งมี ๓ พยางค์ เครื่องหมาย – แทนพยางค์ครุ, เครื่องหมาย ⏑ แทนพยางค์ลหุ.

แต่อย่างไรก็ดี เป็นที่เชื่อถือกันว่า การใช้ถ้อยคำแสดงถึงลักษณะของเทพเจ้าทั้งชายหญิง หรือเพียงการเอ่ยถึงเทพเจ้านั้นก็เป็นมงกลแล้ว ทั้งในด้านจังหวะและการสะกดการันต์ของตัวอักษรได้อย่างดีทีเดียว[๑]

ส่วนการเลือกชนิดของคำฉันท์มาใช้บทนานที่นั้น ไม่มีหลักเกณฑ์แน่นอน แต่ภาวะประกาศะให้คำแนะนำว่านานที่ควรจะประพันธ์ด้วยฉันท์สมบาท.[๒] คือฉันท์ที่มีจำนวนคำและคณะฉันท์ที่เหมือนกันทุกบท[๓] ฉะนั้นนานที่จึงเป็นบทที่ต้องใช้ความระมัดระวังในการแต่งดังกล่าวมาแล้วนี้

---

[๑]อ้างถึงใน Surendra Nath Sastri, The Laws and Practice of Sanskrit Drama, 1 : 35.

devatāvācakaḥ śabdaḥ nāiva nindyaḥ kadācana /
śuddhāste tu matās-sarve ganato lipito'pi vā //
(Kāvyalaṅkāra by Vāmana, p. 56)

[๒]Bhā. VII : 197, line 15.
"Samapādā'thavā nāndī bhaved iti ca kecana /"

[๓]Nāt. XVI : 119, I : 67.
pāde siddhe samaṃ, siddhaṃ viṣamaṃ sārvapādikam /
dvayor ardhasamaṃ vidyād eṣa chedastu pādaśaḥ //119//

ความสัมพันธ์ของนานที่กับพิธีปูรวรังคะ

การแสดงนานที่เป็นส่วนหนึ่งในพิธี ปูรวรังคะ คือ พิธีโหมโรง ซึ่งประกอบด้วยพิธีกรรม ๑๙ อย่าง ตามที่ภรตมุนีบรรยายไว้อย่างละเอียดในอัธยายที่ ๕ ของตำรานาฏยศาสตร์ ผู้วิจัยจะกล่าวโดยสรุปความดังนี้

พิธีโหมโรงเริ่มต้นด้วยพิธี ปรัตยาหาระ (pratyāhāra) หมายถึงการจัดวางเครื่องดนตรี และตามด้วยพิธี อวตารณะ (avatāraṇa) นักร้องเข้าประจำที่ อารัมภะ (ārambha) นักร้องลองขึ้นเสียง คือเทียบเสียงให้เข้ากัน อาศราวณา (āśrāvaṇā) การเทียบเสียงหรือตั้งเสียงดนตรีต่าง ๆ ด้วยการตี วักตรปาณิ (vaktrapāṇi) การลองเสียงเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า ปริฆัฏฏนา (parighaṭṭanā) การลองเสียงดนตรีประเภทเครื่องสาย สัมโฆฏนา (saṃghoṭanā) ลองซักซ้อมการใช้มือทำท่าต่าง ๆ ให้จังหวะดนตรี มารคาสาริตะ (margāsārita) การเล่นเครื่องดนตรีต่าง ๆ คือ บรรดากลองและเครื่องสายพร้อม ๆ กัน อาสาริตะ (āsārita) คือการซ้อมเข้าจังหวะ (กลา)[๑] คีตวิธี (gītavidhi) หมายถึงการบรรเลงเพลงสรรเสริญเทพเจ้าต่าง ๆ พิธีทั้งหมดที่กล่าวมานี้จัดทำกันหลังม่านของเวทีละคร ส่วนที่เหลือจัดทำบนเวทีต่อไปคือ อุตถาปนะ (utthāpana) เป็นพิธีที่ถือว่าเป็นแบบแผน เพราะต่อจากนี้ก็จะมีผู้กล่าวคำอำนวยพร

---

[๑]ภรตมุนี นาฏยศาสตร์ แปลโดย ร.ต.ท.แสง มนวิทูร, เชิงอรรถ ๑ หน้า ๒๐๗.

จังหวะเร็ว กลาง ช้า เร็ว มี ๔ กลา เรียกว่า ตริตาลา มี ๖ กลา เรียกว่า ทาทารา กลางมี ๘ กลา เรียกว่า กะหะระวา ช้ามี ๑๖ กลา เรียกว่า ตริตาลา หรือช้าที่สุดมี ๓๒ กลา (เทียบจังหวะไทย).

ปรากฏตัวบนเวทีต่อหน้าผู้ดู อุตถาปนะนี้ได้รับการพิจารณาว่าเป็นการเริ่มต้นการแสดงที่ปรากฏให้เห็น หรือการเปิดฉากการแสดง ต่อจากนี้ก็ถึง ปริวรรตนะ[๑] (parivartana) ซึ่งเป็นพิธีไหว้ท้าวโลกบาลทั้ง ๔ ทิศ แล้วก็ถึงตอนนานที (nandī) หลังจากพิธีนานที จะเป็น ศุษกาวกฤษฎาธรุวา (suskāvakrstā dhruvā) คือ การร้องเพลงด้วยทำนองเปล่าไม่มีคำร้อง เป็นการสรรเสริญ ชรรชระ (jarjara)[๒] แล้วก็ถึงพิธี รังคทวาระ (rangadvara) ซึ่งเป็นตอนเริ่มการแสดงที่ประกอบด้วยคำพูดและท่าทาง ต่อไปเป็นพิธีจารี (cārī) คือการแสดงท่าต่าง ๆ เกี่ยวกับรสรักและมหาจารี (mahācārī) เป็นการแสดงท่าเกี่ยวกับรสโกรธ อันดับต่อไปคือ ตริคตะ (trigata) คือการพูดจาตลกคะนองระหว่างสูตรธาระ (sutradhāra) ผู้กำกับการแสดง และปาริปารศวิกา (pāripārsvikā) ผู้ช่วยทั้งสองคน พิธีสุดท้ายของพิธีปูรวรังกะคือ ประโรจนา (prarocanā) คือการเชื้อเชิญให้กนตุละกร โดยเล่าเรื่องละครพอเป็นสังเขปด้วยคำเชื้อเชิญที่ทำไว้เสร็จแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะเป็นการประกาศรายการแสดงนั่นเอง[๓]

การแสดงนานที

ตามที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงพิธีปูรวรังกะมาทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่า นานทีเป็นพิธีที่กระทำตามหลังพิธีปริวรรตนะ ซึ่งสูตรธาระจะปรากฏตัวขึ้นบนเวที ติดตามด้วยปาริปารศวิกา ๒ คน คนหนึ่งถือหม้อน้ำ อีกคนหนึ่งถือธงชรรชระ ตัวสูตรธาระเอง

---

[๑] ดูรายละเอียด Nāt. V. 65, I : 65.

[๒] "ชรรชระ" คือ ธงของพระอินทร์ มีประวัติว่า เมื่อเริ่มแสดงละครครั้งแรกนั้น พวกอสูรพากันทำให้การแสดงละครขัดข้องเกิดอันตราย พระอินทร์จึงใช้ธงนี้ปราบจนราบคาบ ดู Nāt. II. 68 - 76, I : 24 - 25.

[๓] Nāt. V. 17 - 30, I : 78 - 80.

ถือดอกไม้มาบูชาพระพรหม แล้วทำความสะอาดให้ตัวเองและปาริปารศวิกา ทั้งสอง โดยการเอาน้ำจากหม้อน้ำที่ปาริปารศวิกาคนหนึ่งถือมานั้นรดตัว และดื่ม ๓ ครั้ง หลังจากนั้นก็ก้าวเดินอย่างสง่าภาคภูมิ เวียนไปรอบ ๆ เวที เพื่อไหว้ทาวจตุโลกบาล เสร็จแล้วสูตรธาระก็จะขับบทนานทีด้วยเสียงปานกลาง (คือไม่สูงหรือต่ำจนเกินไป) ประมาณ ๘ หรือ ๑๒ บท และเมื่อทุกครั้งที่สูตรธาระขับนานทีจบลงแต่ละบท ปาริปารศวิกาทั้งสองคนจะกล่าวด้วยเสียงอันดังชัดเจนว่า "เอวํ อสฺตุ" แปลว่า ขอให้เป็นเช่นนั้นเถิด[๑]

พิธีนานทีนี้ วิศวนาถมีความเห็นว่า เป็นพิธีที่กระทำกันข้างหลังม่านโดยตัวละครซึ่งมิได้เจาะจงว่าเป็นสูตรธาระ[๒] ซึ่งแตกต่างไปจากที่ภรตมุนีอธิบายไว้ในตำรานาฏยศาสตร์ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้ว

---

[๑] Nāt. V. 107 - 112, I : 68 - 69.

...Sūtradhārah pathennāndīm madhyamam svaram srītah//107//

...nāndīpadāntaresvesu hyevamastviti nityasah//112//

vandetām samyaguktābhir gībhir stāu pāripārsvikā/

[๒] ดูใน Sāh. VI, pp. 379 - 380, A.B. Keith, The Sanskrit Drama in its Origin, Development Theory & Practice, pp. 343 - 344 และ Chandra Bhan Gupta, The Indian Theatre, pp. 120 - 121.

หน้าที่และลักษณะของสูตรธาระ

สูตรธาระนี้เป็นบุคคลสำคัญที่นอกจากจะเป็นผู้ชำนาญทีแล้ว เขาจะต้องมีหน้าที่ควบคุมและกำกับการแสดงละครทั้งหมด คำว่าสูตรธาระตามรูปศัพท์แปลว่า ผู้ถือเชือก (ชักม่านเวทีละครเปิดปิด) หรือผู้ควบคุมดูแลกำกับเวที หรือเป็นตัวละครเอก ซึ่งจัดการแสดงทั้งหมดด้วย (สูตร – เชือก และ ธาระ – ถือ) บางความเห็นว่า เค้ามูลของคำนี้คงจะมาจากผู้ถือเชือกชักหุ่น สูตรธาระมีผู้ช่วย ๒ คน เรียกว่า ปาริปารศวิกา และ สถาปกะ[๑] ร.ต.ท.แสง มนวิทูร แปลคำว่าสูตรธาระนี้ว่า ตัวนายโรง[๒] ซึ่งตามทัศนะของการละครรำไทยทั่ว ๆ ไป หมายถึงตัวพระเอกที่ยืนเครื่อง คือ แต่งเครื่องต้นเครื่องทรง สวมชฎาเต็มที่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานความหมายของคำว่า นายโรงไว้ในภาคผนวกของบทละครพระราชนิพนธ์แปล เรื่องปริยทรรศิกาว่า "นายโรง" (สูตรธาระ) ผู้นี้มีหน้าที่ดูแลจัดการละครทั่วไป และมักจะเป็นตัวสำคัญในเรื่องละครที่เล่นด้วย[๓] H.H. Wilson ได้บรรยายคุณวุฒิของสูตรธาระไว้ใน The Theatre of Hindus ว่า สูตรธาระจะต้องเป็นบุคคลที่ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้ที่ชำชองในวรรณคดีเท่า ๆ กับการบรรยาย การแสดงละคร กาพย์กลอน ต้องคุ้นเคยกับภาษาถิ่นต่าง ๆ รู้ประเพณีของชนชั้นวรรณะทั้งหลาย ตลอดจนท่าทีกริยาที่แตกต่างกัน สูตรธาระจะต้อง

---

[๑]M. Monier-Williams, Sanskrit-English Dictionary, . p. 1242.

[๒]ภรตมุนี, นาฏยศาสตร์, แปลโดย ร.ต.ท.แสง มนวิทูร บทที่ ๖๙ หน้า ๒๘๙.

[๓]พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ปริยทรรศิกา, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (พระนคร : องค์การค้าคุรุสภา, ๒๕๐๕) หน้า ๑๙๒.

เป็นผู้ชำนาญการละครทุกประเภท และรอบรู้ในกลเม็ดของศิปลต่าง ๆ ด้วย[๑] แต่ตำรานาฏยศาสตร์ของท่านภรตมุนี บรรยายบุคคลิกภาพของสูตรธาระไว้ละเอียดยิ่งกว่าคือ ข้อแรกที่สุดเขาจะต้องเป็นผู้มีความรู้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการละครทุกอย่าง และควรจะเป็นผู้มีถ้อยคำสละสลวยในการพูดจาปราศรัย มีความรอบรู้หลักเกณฑ์ของจังหวะดนตรี เรื่องระดับเสียงดนตรี และเครื่องดนตรีทั้งหลายด้วย สูตรธาระจะต้องเป็นผู้หนึ่ง ซึ่งมีความชำนาญในการเล่นดนตรี ๔ ชนิด มีความชำนาญในการแสดงต่าง ๆ รอบรู้เรื่องพิธีการทางศาสนานิกายต่าง ๆ รู้เรื่องการปกครอง อรรถศาสตร์ อิริยาบถของสตรีชาวรั้วชาววัง ขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ท่าเดิน และการเคลื่อนไหว ตลอดจนรู้ซึ้งในเรื่องรสและภาวะทั้งหลาย จัดเจนในการอำนวยการแสดง คุ้นเคยกับศิลปและกลเม็ดแห่งศิลป พร้อมทั้งถ้อยคำและหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ของกาพย์กลอน สูตรธาระควรจะเป็นผู้กล่องแคล่วในศาสตร์ทั้งปวง คือ ดาราศาสตร์ รู้จักดาวนพเคราะห์ต่าง ๆ รู้เรื่องพฤติกรรมทางกายภาพของมนุษย์ รู้ขอบเขตของโลก ทวีปต่าง ๆ และการแบ่งส่วนของโลก เช่น ภูเขาทั้งหลายและความเป็นอยู่ พร้อมทั้งขนบประเพณีของคนที่อยู่ ณ ถิ่นนั้น ๆ รู้จักชื่อพระราชวงศ์ที่สืบทอดกันมา ผู้ที่ได้ฟังเรื่องที่เกี่ยวกับการแสดงที่ (ภรตมุนี) บรรยายไว้ (ในนาฏยศาสตร์นี้) และเมื่อเข้าใจได้ถูกต้องดีแล้ว ได้รับการฝึกฝนและสั่งสอนให้ถูกต้อง จึงจะเป็นครูและเป็นผู้กำกับการแสดงได้

คุณลักษณะที่เป็นธรรมชาติของผู้กำกับการแสดงที่ควรจะมี คือ ควรจะเป็นคนฉลาด ช่างจดช่างจำ อดทน ใจกว้าง มีความมั่นคงในคำพูด เจ้าบทเจ้ากลอน

---

[๑] Horace Hayman Wilson, Selected Specimens of the Theatre of the Hindus, II : XXXV.

ปราศจากโรค อ่อนโยน มีขันติ ปากหวาน ไม่โกรธ จริงใจ ยุติธรรม ซื่อสัตย์ และปราศจากความโลภ ทะเยอทะยานในกำสรรเสริญยกย่อง[๑]

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า นานทีก็คือบทร้อยกรองที่กวีหรือผู้กำกับการแสดง[๒] (สูตรธาระ) เขียนขึ้นต้นบทละคร ด้วยถ้อยกำสรรเสริญ นมัสการ ขอพร และอวยพร อันไพเราะ กล่าวถึงเทพเจ้า กษัตริย์ โค พราหมณ์ ผู้มีอาวุโส ตลอดจนประชาชนคนดูละคร นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงสิ่งเป็นมงคล คือ พระจันทร์, ดอกบัว, หอยสังข์, จากพรากและดอกบัวบานกลางคืน บทนานทีนี้ความยาวประมาณ ๔ – ๒๒ บท ตามความพอใจของกวีผู้แต่ง ถ้อยกำของกวีอาจมีนัยบ่งถึงจุดเริ่มเรื่อง ชื่อตัวละครเอกหรือเหตุการณ์สำคัญของเรื่อง ซึ่งทำให้นานทีแบบนี้เรียกว่าเป็นแบบ "ปัตราวลี" หรือถ้ากล่าวถึงพระจันทร์หรือพระอาทิตย์ก็เรียกว่าเป็นแบบ "นิลี" แต่ถ้านานทีบทใดกล่าวสรรเสริญอวยพรตรง ๆ ปราศจากนัยใด ๆ นานทีบทนั้นก็เป็นแบบ "ศุทธา" สูตรธาระจะต้องจัดทำพิธีนานทีบนเวทีทุกวันที่แสดงละคร โดยจะขับบทนานทีด้วยเสียงขนาดกลางไม่สูงหรือต่ำจนเกินไป เมื่อขับจบแต่ละบทจะมีผู้ช่วยเรียกว่า ปาริ-ปารศวิกา ๒ คน กล่าวพร้อมกันเป็นการรับเหมือนลูกคู่ว่า "ขอให้เป็นเช่นนั้นเถิด" (และอาจจะประกอบด้วยการโปรยดอกไม้รอบ ๆ เวทีด้วย)[๓] การทำพิธีนานทีก็ทำเพื่อให้เทพเจ้าและคนดูละครเกิดความยินดี และเพื่อขจัดอุปสรรคทั้งหลายที่จะเกิดขึ้นในการแสดงละคร

---

[๑] Bharata Muni, Nātyaśāstra, translated by Manamohan Chosh 2 Vols. (Calcutta, Asiatic society 1961), II. 222 - 223.

[๒] Chandra Bhan Gupta, The Indian Theatre, p. 121.

[๓] Chandra Bhan Gupta, The Indian Theatre, p. 124.